

Juhász Gyula:

Uralkodó eszmék Magyarországon, 1939–1944 (Kossuth, 1983. 341 old.)

Az utóbbi években a kiadói szakemberek, a könyvterjesztők véleménye szerint észrevehetően megnőtt az olvasók igénye a közelmúlt kérdéseivel foglalkozó történeti munkák, emlékiratok iránt. Juhász Gyula történész, a jelzett időszak magyar politikai gondolkodását tekintette át, s előjáróban le kell szögeznünk: a választott nézőpont szerinti rendszerezés vének legfőbb értéke. Sikertől megrajzolnia azokat a legfontosabb erővonalakat, amelyek szükségszerűen alakították a magyar uralkodó osztály politikáját a II. világháború alatt. Eszméket vallatott meg ebben a könyvben, de ezúttal is imponálóan gazdag forrásanyagot tárt fel, s hatalmas tárgyismerettel elsősorban azt kívánta bemutatni, hogyan és mennyire hatottak ezek az eszmék a magyar társadalomra. Milyen mélyen ivódtak be a magyar közgondolkodásba, s ténylegesen mely rétegek politikai magatartását befolyásolták?

A kötet fő szerkezeti egységei egy időtlenhez kapcsolódnak. (Amikor a lavina elindult, 1939–40. — A lavina sodrában, 1940–42. — Mit tegyünk? 1943–44.) A három egységen belül további három-három rész kérdés kifejtését tartja szükségesnek a szerző: A középosztály — A földkérdés — Magyarország helye, feladata Közép- és Kelet-Európában. Ez a könyv harmada. Magyar radikalizmus — „Egységes magyarság” és a nemzetiségi kérdés — Hol a helye Magyarországnak az „új európai rendben”? Ez a kötet második nagy szerkezeti és gondolati egysége, az 1940–1942 közötti időszakot meghatározó kérdéskör. S végül: A kis államok jövője és Magyarország híre a világban — Hol a helye a középosztálynak a háború végén és egy demokratikus Magyarországon? — Mi legyen?

A könyv kiinduló pontjait is kínálkozik Kornis Gyula és Gratz Gusztáv: A mai világ képe című reprezentatív munkájának az a megállapítása, hogy „a 85 milliós nagy német nép közvetlen szomszédsága nem lehet egészen veszélytelen egy Magyarországhoz hasonló számbelileg kicsiny nép számára.” A gondol-

kodó embereket nem nyugtathatják meg igazán az aggódo sorokat enyhítő folytatás megállapításai a német birodalom barátságosságáról, hiszen még a konzervatív értelmiségieknek is döbbenetes élmény volt az 1939. évi választás. Ekkor ugyanis 900 000 szavazatot kaptak és ezzel 49 képviselői mandátumot szereztek a nyilasok. Ime az uralkodó eszmék egyik pólusa. Juhász Gyula tisztázza azt is, hogy ezeknek a nyilas szavazatoknak csak kis része volt középosztályhoz tartozó (ellentétben néhány köztudatba bedobott történelemhamisító megállapítással, melyen már generációk nőttek fel), hiszen az egész réteg családtagjaival együtt volt ekkora! Juhász Gyula szándéka szerint érdekes módon jelzi a névmutató a század magyar gondolkodóinak hatását, jelenlétét. Az arányok kedvéért: a kurzus egyik vezető ideológus-politikusa: Imrédy Béla 14 előfordulás, a szélsőjobb vezérpublicistájának, Milotay Istvánnak a neve 10-szer fordul elő. A politikai irodalom klasszikusa: Kossuth Lajos, vagy a nézetei szerint klasszikus gondolkodásúnak tekinthető Babits Mihály neve is ennyiszor fordul elő. A népi írók ugyanakkor — ezzel is jelezve, hogy a kor legnagyobb hatású és legmaradandóbb eszmeáramlata az övék — egyenként is többet szerepelnek. (Kodolányi János 15, Erdei Ferenc 14, Kovács Imre 19, Szabó Zoltán 13, Féja Géza 26, Veres Péter 19, Illyés Gyula 17, Németh László 47). Rajtuk kívül Bajcsy-Zsilinszky (26) és Szeffő Gyula (43) neve ugrik ki még a könyvben idézett több száz személy felsorolásából. Bár egy névmutató nem feltétlenül idézettséget tükröz; de mégis szembeötlő, hogy mennyire kitűnik Németh László és Szeffő Gyula neve. Gondolataik — és nézetkülönbségeik — határozták meg a kor magyar szellemiségének fő vonalát. Szeffő és Németh egymással többnyire feleselő nézetrendszerre önmagában kirajzolja már a harmincas évek végének és a negyvenes évek elejének neurotikus göcöit csakúgy, mint a még ma is időszerű tennivalókat. Ezek a kérdések azért is érdekesekek, mert a Németh-életmű zömmel irodalomtörténész és a Szeffő-hagyaték zömmel történész kutatói könnyen elsiklanak fölöttük.

Juhász Gyula könyve nemcsak nézőpontja, újszerűsége miatt érdekes olvasmány, hanem azért is, mert újrafogalmaz és korrektil megválaszol olyan kérdéseket is, melyekkel más kutatók munkáiban korábban már találkozunk. Elemzi a *Szárszó 1943* című kötetet

is. Csak sajnálhatjuk, hogy elmulasztotta elemezni Karácsony Sándor beszédét. A Szárszó kötet 295. oldalán egy szerkesztői megjegyzés jelezte, hogy a gyorsírással készült szöveg alapján nem tudták rekonstruálni Karácsony szövegét, a kézirat pedig késve érkezett. Huszár Tibor az Egyesült Államokban interjú készített Püski Sándorral, s ebből tudjuk, hogy a megkésztet kéziratot ő külön füzetben még abban az évben megjelentette. Feltétlenül érdemes lett volna a Szárszó könyv új kiadásának függelékében ezt közölni, s jó lett volna, ha a Juhász Gyulához hasonló átfogó munkák vállalkoznának Karácsony nézeteinek újrakoncolására.

Összefoglalva Juhász Gyula művének legfőbb értékét az eligazító szándékban, s ennek igényes megvalósításában látjuk. A kor eseménytörténetét jól ismerők számára is (bár ezek a korosztályok egyre ritkulnak, s bizony azok vannak többségben, akik Kállay és Bárdossy, Endre László és Keresztes-Fischer között nem tudnak különbséget tenni) jófajta szellemi izgalmat jelent a gördülékeny stílusú kötet olvasása, az újkori magyar történelem gondolatilag legmegosztottabb fél évtizedének bemutatása.

Szifjártó István

Wesselényi István:

Sanyarú világ

(Kriterion, Bukarest, 1983.

730 old.)

Az egész világon a legrangosabb könyvvásárt minden év őszén Frankfurt am Main-ban tartják, immáron harminctödik alkalommal. Az 1983 októberében rendezett seregszemlén a félmilliónyi kiállított mű között a romániai könyvkiadás tíz magyar könyvvel szerepelt, közöttük volt Wesselényi István Sanyarú világ című kötete.

Az ezerötyszáz lapból álló kéziratot feljegyzés alapján készült könyv felöléle az 1703-ig és az 1703-tól 1705-ig terjedő idő gazdasági, társadalmi, valamint politikai kérdésekkel foglalkozó anyagot. A napló most jelent meg első ízben. A múltban, nevezetesen a XIX. század második felében történtek már előkészületek a megjelentetésére, megvalósítására azonban nem került sor. Figyelembe véve ezt a körülményt, minden elismerés megilleti Magyar Andrást a sajtó alá rendezés munkájáért, nemkülönben a könyvkiadót a kiadásért. A könyvhöz fűzött szövegközlése, jegyzetek, magyarázatok és magának a naplónak megszerkesztése nagyon munkaigényes volt. A napló közzététele az eredeti kézirat alapján történt, az pedig négy helyen található. Az 1704. és 1708. évi feljegyzések két kötete magántulajdonban van. A másik két kötetet az Akadémiai Könyvtár őrzi; az 1705. évi feljegyzéseket a kolozsvári és az 1707. évi naplót pedig a bukaresti.

Akárcsak a bevezetésben a szerkesztő, mi is feltesszük a kérdést, hogy tulajdonképpen ki is volt Wesselényi István? A kérdés jogos, mert a Wesselényi név hallatára elsősorban id. Wesselényi Miklóst, a „zsibói bolényt” vagy annak fiát, az ifjú Miklóst, az „árvtzi hajóst” juttatja az eszünkbe. A napló szerzője, Wesselényi István személye kevésbé ismert, nem lesz érdektelen vele megismerkedni. Wesselényi Pál és Béli Zsuzsanna házasságából született 1674. augusztus 21-én, Gerenden, Kemény János, erdélyi fejedelem házában. Gyermekkorát születési helyén, majd a család komlói, hadadi és zsibói birtokán töltötte. Tanulmányait a Kolozsvári Református Kollégiumban végezte. Fiatalságának időszaka egybeesett a Habsburg-ellenes harcokkal. Apja túlnyomólag az elégedetlenek táborában tartózkodott, ezért a család állandó zaklatásoknak volt kitéve, hol az erdélyi fejedelem emberei, hol pedig a császáriak részéről, aszerint, hogy Wesselényi Pál helyzete hogyan alakult a bonyolult politikai és katonai viszonyok között. Wesselényi István az 1690-es években távol tartotta magát a közéletől, elvonultan élt a hadadi és zsibói birtokán, és a gazdaságával törődött. A századfordulót megelőző évben azonban előjött magányából és Közép-Szolnok vármegye főispánja lett. Huszonhat éves korában, 1700-ban megnősült, feleségül vette Bánffy György gubernátor leányát, Katát.

Naplóját három évvel később, 29 éves korában kezdte írni. Az eseményeket nem visszamemlékezései alapján, avagy hevenyészett jegyzetei szerint vetette papírra, hanem naponta jegyezte fel. Ezért naplójának hitelessége, pontossága messzemenően kifogástalan. Kivétel az 1705-ös év vége, amikor halálosan megbetegedett és inasa a feljegyzéseket megsemmisítette. A napló szavahihetőségét még az is bizonyítja, hogy értesüléseit közvetlenül szerezte, továbbá a több helyről érkező híreket mérlegelte és a valósághoz legközelebbállót jegyezte fel. Naplóját nem a nyilvánosság számára írta, ezért nem volt érdeke a tényeket megváltoztatni, saját magát kedvező színben feltüntetni.

A napló rámutat a kuruc-mozgalom elterjedésének társadalmi és gazdasági okaira, elsősorban a székely és a román jobbágyok „sanyarú világá”-ra. Láta a parasztság embertelen terheit, elnyomását. Megértéssel volt irányukban, felkelésükkel szemben, holott ő maga anyagi kárvalottja volt ennek a mozgalomnak. Naplójában az erdélyi és a nemzetközi események közötti összefüggésekre is kitér. Élénk figyelemmel kísérte többek között a spanyol örökösödési háborút, annak politikai és hadászati eseményei, XII. Károly svéd király Lengyelország ügyeibe való beavatkozását, valamint a kuruc-háború magyarországi eseményeit. Megfigyelése kiterjed a politikai, társadalmi, gazdasági és katonai eseményekre. Ezenfelül a művelődéstörténeti adatokat sem hanyagolta el. Érzékenyen érinti a könyvek pusztulása, a zsoldosok által zsákmányolt és

áruba bocsátott művészi-művelődési értékek, nemkülönben a nagyenyedi könyvtár feldúlása. Sokoldalú érdeklődését bizonyítja, hogy naplójában bőven foglalkozott a különböző mezőgazdasági tevékenységekkel, mint a szántás, vetés, aratás, a gabonafélék ápolása, a gyümölcsfák gondozása, a termények kezelése, továbbá a vadászattal, a halászat hagyományával, a népi gyógyászattal és hiedelmekkel, de megtaláljuk benne a lakodalmak, temetések részletes, élethű leírását is.

Wesselényi felfigyelt a kor műszaki létesítményeire is. Naplójában olvashatunk a szebeni és a Szeben környéki „szitáló és rézolvasztó malomról”, a „posztócsináló malomról”, a város által beszerzett „tűzoltó masináról”, a szebeni „feredő házról”, ennek berendezéséről. Irodalmi színvonalúak a Maros völgyében működő, Déda környéki fafűrészek, posztóványolók érdekes világának és az ottani román lakosság életének leírása.

Wesselényi naplója olyan érdekes korrajz tehát, amelynek középpontjában az erdélyi kuruc szabadságharc áll, de a leírásokból a korabeli élet széles, érdekes világát ismerhetjük meg.

Vörösmarty Géza

Békés város néprajza

Szerk.: Dankó Imre

(Békés, 1983.)

A magyar néprajztudomány, a történettudomány és a helytörténeti kutatások keretében különleges helyet foglalnak el a modern szempontú városmonográfiák. Csaknem 20 éve már, hogy a példaadó Orosháza tanulmánykötet elkészült. Azt követően különösen Csongrád, Békés és Hajdú-Bihar megyében sorra jelentek meg az egyes települések történetét és népéletét bemutató feldolgozások.

A tiszántúli városmonográfiák közül is kitűnik azonban a vállalkozás méreteivel a közelmúltban megjelent Békés város néprajza című kötet. A majd százíves, több száz fényképfelvételt és rajzot tartalmazó vaskos kötet 20 szerző munkája. 21 terjedelmes tanulmányt tartalmaz, amelyek hosszú évek jól átgondolt, sokszempontú, komplex kutatási eredményeit tükrözik. Már a cikkek tematikájának pusztá felsorolása is jól mutatja ezt. Sok városmonográfiában látnánk örömmel a békésihez hasonló *antropológiai* tanulmányt, amely a mai békési lakosság embertani leírása mellett figyelmet fordít a sírleletek elemzésére is. Tanulságosak a kötet névtani tanulmányai: a földrajzi neveket, a történeti család- és ragadványneveket, illetve a békési nyelvjárást feldolgozó írások. Ez utóbbinak Békés város szülőtte, *Végh József* a szerzője, akinek nemcsak a nyelvtudomány, hanem az önkéntes nyelvjárási és néprajzi gyűjtőmozgalom is nagyon sokat köszönhet.

A békési ember gazdálkodását 5 tanulmány vizsgálja. Számos archaikus emléke megmaradt a Kőrös menti nép gyűjtőgető gazdálkodásának és halászatának. A békési ember úgy alkalmazkodott az egykor vizek járta természeti környezethez, hogy közben minden adottságát kihasználta; étrendjét bővítette növényi és állati eredetű táplálékokkal, de építkezésében, a mindennapi használati eszközök készítésében is kihasználta a határ kinálta anyagokat. A gazdálkodás alapját jelentő földműveléssel és állattartással két tanulmány foglalkozik. Ezek a történeti és a recens adatok alapján változásait, fejlődésében rajzolják meg Békés város, a békési ember gazdálkodásának 16–20. századi képét. Még a legjobb városmonográfiákban sem jut mindig kellő terjedelemben a paraszti gazdálkodásban oly fontos kert- és szőlőkultúra tanulmányozásának. Ezért örülhetünk *Boross Marietta* kötetünkben megjelent tanulmányának, amely nemcsak a szőlő-, gyümölcs- és kertkultúrát ismerteti, hanem bemutatja az Alföldről kevésbé ismert társulatoknak, a kertgazdaságoknak, mint sajátos helyi közösségeknek az életét, működését is. Itt, a vincellérek hatásától érintetlen alföldi szőlőkertekben számos régies hagyománya őrződött meg a szőlőtermesztésnek. A jelentéktelennek, kevésbé érdekesnek tűnő alföldi szőlőtermelés tehát sok tanulsággal szolgálhat még.

A békési emberek mindennapjaiból részletes tanulmányok mutatják be a paraszti táplálkozás jellemzően alföldi ételeit, a táplálkozás rendjét, valamint a teherhordás, a közlekedés és a szállítás néprajzát. A kötet szerkesztő *Dankó Imre* tanulmányából megismerhetjük az árucserre békési történetét, a helyi kézművesipar és céhes ipar emlékeit, valamint a kapitalista iparvállalatok, üzletek korszakát. A város parasztpolgárainak építkezését sajátos műemléki szempontból mutatja be *Sisa Béla*, akinek Békés megye műemlékeit bemutató könyvét már jól ismerjük. Rövid település- és építészettörténeti áttekintés után rajzokkal és fényképekkel gazdagon dokumentálva több belterületi épületet, valamint tanyát mutat be a lakberendezési tárgyakkal együtt. Mint a tanulmánykötet legtöbb tanulmányára, az erős történeti szemlélet, a változások rögzítésére irányuló törekvés jellemzi a békési népviseletről, annak korszakairól szóló írást is. Külön erénye e tanulmánynak, hogy nagyon erősen támaszkodik a levéltári források adataira.

A békési társadalom életét két nagyobb tanulmány is vizsgálja. Ezekből ismerjük meg a békési emberek rokonsági és lokális kapcsolatait, a társadalom életét szabályozó írott és íratlan jogszokások rendszerét a magánélet és a közelet szféráit. Képet kapunk a mezővárosi egyesületek, körök életéről, az egyházak és a vallás szerepéről. Meglepően gazdag anyagot tárt fel a kötet egyik legszebb tanulmányában *P. Madar Ilona* a békési jeles napok, valamint az emberi élet szokásairól és hiedelmeiről.

Adatai nagymértékben gazdagítják a református népeletről szóló ismereteinket is.

A békési nép művészetéről szóló tanulmányokat debreceni szerzők írták. *Bartha Elek* és *Ujváry Zoltán* szokásstudományában részben a helyi katolikus közösség, részben pedig a dramatikus játékok vonatkozásában hoz értékes új adatokat. *Varga Gyula* tanulmánya a népművészet elemzése során kitekint a táji kapcsolatokra is. Figyelemre méltóak a lakóházak esztétikájáról szóló megállapításai. Írásaiból megismerjük a szöveg-fonást, a fa- és vesszőfeldolgozás, valamint a díszítőművészet szempontjából érdekes kisiparosok termékeit. A város népeletről rajzolt kép teljességéhez tartozik a békési népzene, részben pedig a néptáncok ismeretű tanulmány, *Benczéné Mező Judit* munkája. Elemzéséből és gazdag példatárából megismerhetjük az éneklési alkalmakat, az alkalomhoz nem kötött dalokat, a gyermekjátékokat, a jeles napok szokásénekeit és a különböző mondókákat, rigmusokat, köszöntöket.

Tapasztalatból tudjuk, hogy milyen nehéz egy húszfős kutatócsoportot összefogni, irányítani. Hogy ez sikerült, az nem kis mértékben a kutatást támogató város, a szerzők és a szerkesztő *Dankó Imre* céltudatos munkájának eredménye. A debreceni kutatók munkájának elismerését jelenti, hogy a tanulmánykötet szerzői között hét debreceni is szerepel (*Dankó Imre, Molnár Ambrus, Dankó Éva, Bartha Elek, Ujváry Zoltán, Varga Gyula, Benczéné Mező Judit*).

E méreteiben is impozáns néprajzi kötet után hamarosan várható a hasonló terjedelmű történeti feldolgozás is. Ha ezek mellé tesszük *P. Madar Ilonának* a békési cselédeletről, *Hajdú Mihálynak* pedig a XVIII—XIX. századi Békésről származó nyelvjárástörténeti feljegyzéseit, azt mondhatjuk, hogy Békés városa egyik legjobban feltárt alföldi mezővárosunkká lépett elő.

Barna Gábor

Győri tanulmányok, 5.

(Győr, 1983. 245 old.)

Győr megyei város tudományos kutatócsoportjának kiadványa első ízben 1973-ban jelent meg sokszorosított formában, amelyet azóta további négy követett, igényes nyomdai kivitelben. Azóta terjedelmesebbé, tartalmilag sokrétűbbé is váltak a kötetek, jó néhány tanulmány Győr tágabb környezetével, a vonzáskörrel is foglalkozott. Minderre bizonyíték a legfrissebb gyűjteményes munka, amelynek tíz tanulmánya egy évezredet ível át.

A könyv elején a szerkesztő bizottság nevében *Lengyel Alfréd* búcsúzik az 1982-ben elhunyt *Cziglényi Lászlótól*, aki mérnökként több évtizedet töltött el Győrött, tevékenyen munkálkodva a városért. *Lengyel Alfréd* a középkori Győr oktatásügyéről írt tanulmányában kimutatja, hogy a győri várispánság

és a püspökség teremtette meg az alapokat Győr XI. századi fejlődéséhez, majd a XII. században a székeskáptalani iskola létesítéséhez. A XIV. századra a város megerősödött polgársága az 1271-ben kapott kiváltságjogok birtokában erőteljesebben érvényesíthette érdekeit, így érthető, hogy részben egyházi felügyelet alatt, de a városi magisztrátus irányításával olyan iskolát működtetett, amelyben a vallásos oktatás mellett a gyakorlati étellel összefüggő ismereteket sajátították el a tanulók. A XVI. század eleji városi iskola oktatómunkájában már a kereskedéssel, az üzleti étellel kapcsolatos ismeretek is jelen lehettek. Humanista eszméket hoztak magukkal a külföldi egyetemeken tanuló győri papok. 1447-től egyházi földesuraság alá került a város, megszűnt közjogi függetlensége, így a győri püspök befolyása jobban érvényesülhetett az oktatás-nevelés terén is. Mindez persze nem nyomhatta el a győriek érdeklődését, hiszen a bécsi egyetemen 1387—1450 között tanuló 21 győri hallgató közül 17 világi volt. Mátyás király 1464-ben megerősítette a győri polgárság régi szabadalmaival, s ezzel elősegítette a központosított állam kiépítéséhez szükséges világi értelmiség képzését is. *Lengyel Alfréd* a város középkori neveléstörténetével foglalkozó irodalom ellentmondásai ellenére megerősítette a középkori győri városi iskola létét, amely szerinte már a XIV. század első felétől működhetett.

Gecsényi Lajos Győr középkori helyrajzáról szóló tanulmányában kritikusan vizsgálja a város XIV—XVII. századi helyrajzára vonatkozó ismereteket, s több lényeges ponton helyesbíti, bővíti az elődök által feltárt adatokat, illetve az ezek alapján levont következtetéseket és várostörténeti koncepciókat. Adatokkal bizonyítja a királyi város mellett a káptalani város létezését. Ez utóbbit az 1271-ben kapott kiváltságok feledtetik el néhány történelemmel, pedig jogi eljárások, örökösödési és birtokügyek, valamint politikai események egyaránt igazolják e sajátos kettősség létét. A káptalan és a püspök hatalmát a Mohács utáni évek nyírhatták meg, Győr ugyanis a királyi Magyarország egyik legfontosabb végvárává vált.

Csizmadia Andor népi közigazgatásunkról írt, azokról a győri hadnagyokról, tizedesekről és fertálymesterekről, akik összekötő szerepet tölthettek be a városi lakosság és a tanács között. Erdély és a királyi Magyarország városai-ban hadnagyok, tizedesek és fertálymesterek ügyeltek a közrendre, betartatták a tanács határozatait, részt vettek az igazgatási munkában és sok adminisztratív teendőt láttak el. A népi önkormányzat hagyományait őrző közigazgatási szervezetet a XIX. század második felében sorvasztotta el az abszolutizmus, majd a polgári átalakulás.

Honvári János a két világháború közötti Győr pártpolitikai küzdelmeit dolgozta föl az 1928. és 1934. évi törvényhatósági választások tükrében. Sokszínű képet mutatott itt is az

ellenforradalmi rendszer politikai palettája a szélső jobboldalától a baloldali szociáldemokratákig, de a törvényhatósági bizottság néhány szociáldemokrata tagja egyrészt nem szállhatott sikerrel szembe a polgári pártok képviselőivel, másrészt felemás, itt-ott az ellenforradalmi korszak ideológiájába belesimuló nézetekkel nem képviselték igazán munkásválasztóikat.

Grábics Frigyes a győri színház 1918—1919. évi történetét írta meg, részletesen elemezve az ószirózsás forradalommal beköszöntő változásokat. Győr kulturális életének jellemzése után képet ad a színház körülményeiről, a színtársulatról, a műsorról, a közönségről, az előadások légköréről, fogadtatásáról és a Tanácsköztársaság színházpolitikájának érvényesüléséről. *Harmati János* az építész szemével foglalta össze a felszabadulás utáni egyetlen új színházunk elkészültét.

Suhai Ferenc Győr-Sopron megye településeinek közlekedési ellátottságát vizsgálta. A megye közlekedési hálózatának általános jellemzése után külön szól a vasúthálózatról, a közutakról, a személy- és az áruszállítás helyzetéről. Munkájából kitűnik, hogy ez a terület kiemelkedően fontos helyet foglal el az ország közlekedésében: a rajkai vasútállomás az ország harmadik legjelentősebb tranzitállomása, a közúti határátkelőhelyek közül Rajka az első, Hegyeshalom a második az országos rangsorban.

Győr 1960—1980 közötti idegenforgalmának alakulását *Jáki Katalin* elemzi részletesen. Megismerteti a város idegenforgalmi vonzerejével, a kulturális, kereskedelmi és vendéglátási szolgáltatásokkal.

Dóka Klára 1986-tól, az első terv elkészültétől foglalkozik az áradásaival oly sok gondot okozó kis határszéli folyó, a Lajta szabályozásával. Sok terv és — részletekben végzett — munkát után végre 1935-re befejeződött a szabályozás, amelyet már Ausztriával együttműködve hajtottak végre a magyar szakemberek.

Rövid gyógyszerészet-történeti bevezető után a győri „Széchenyi” Múzeumpatikával ismerteti meg bennünket *Bogha-Novák Zoltáné*. Győr várossá nyilvánításának 700. évfordulójára készült el a barokk épületben kialakított „kis ékszerdoboz”, amelynek hangulatos berendezése régi és modern bútorokból és berendezési tárgyakkal áll. Hazánk egyetlen olyan múzeuma, amely egyben működő gyógyszerár is.

E rövid áttekintés meggyőzhetette az olvasót, hogy Győr kutatócsoportja jelentős tudományos teljesítménnyel gazdagította helytörténeti-helyismereti irodalmunkat. A tartalmában változatos, sokszínű kötetben minden érdeklődő talál olvasnivalót.

Tuba László

Horvátországi Magyarok Szövetségének Évkönyve, 5.

Magyar és horvát nyelven irt előző vezetése a Horvátországi Magyarok Szövetsége immáron 5. évkönyvét. (Megjelent 1984-ben, 1000 példányban.) Ebben Vladimir Stanic, a Horvát Kommunista Szövetsége Eszéki Községek Közössége Választmányának titkára megállapítja: „Gazdasági jellegű nehézségeinktől függetlenül tudatában vagyunk, hogy csak együtt, valamennyi népünk és nemzetiségünk teljes mértékű hozzájárulásával, a testvériség és egység erősítésével, munkahelyünkön kifejtett tevékenységünkkel... küzdhetünk le minden akadályt, hogy tovább haladhassunk.” A fotókkal gazdagon illusztrált évkönyv hat témaköre közül a hely- és művelődéstörténeti, valamint a néprajzi írásokat tartalmazó fejezetek a legvaskosabbak.

A *Nemzetiségi politikánk gyakorlatából* című fejezetben az isztriai és a rijekai Olasz Unió tevékenységével ismerkedhet meg az olvasó. Ezt a témát bővíti a következő írás is, amely a nemzetiségi jogainak megvalósítására vonatkozó alkotmányos rendelkezések gyakorlatáról szól. A mellékelt táblázatok a Horvát SZK lakosságának nemzetiségi összetételét mutatják az 1981. évi népszámlálás tükrében. Kiderül, hogy Horvátországban a horvát és a szerb nemzetiség után a magyar a legnépesebb. Összesen 25 439 a magyar nemzetiségű, pedig az 1971-es népszámláláshoz képest tízezerrel csökkent a számuk.

Tausz Imre a 90 éves Sajeran István veteránt köszönti a *Munkásmozgalmi és néptel szabító háborús hagyományaink* című fejezetben. Ugyancsak itt olvasható dr. Szita László forrásértékű dolgozata, melyben összefoglalja a nemzetközi kapcsolatok történetét. A baranyai-pécsi, illetve a jugoszláviai munkásmozgalmában *Laboda Gábor* a jugoszláviai magyar partizánegység, a Petőfi zászlóalj megalakulásáról ír, s nyolc partizán portréját rajzolja meg.

A nemzetiségiéket mindig érzékenyen érintő témával, az oktatásüggyel foglalkozik a harmadik témakör. Pasza Árpád a pémonostori középiskola magyar tagozatának megalapításától a napjainkig eltelt 15 esztendő eredményeit tekinti át, de a tennivalókra is felhívja a figyelmet. A cikkíró szerint tantervi újításokra, bővítésekre (pl. a magyar művészettörténet-, történelem- és földrajzoktatás, a magyar nyelv és irodalom heti óraszámának növelése stb.) lenne szükséges ahhoz, hogy a baranyai magyarság teljességében megvalósíthassa alkotmányos jogait. Szenvedélyes írásban keresi a választ a pedagógus-utánpótlásban meglévő problémák megoldására dr. Horváth Mátyás, az eszéki tanárképzés jelenével és lehetőségeivel foglalkozva.

Terjedelmes fejezetben ismerteti a *Horvátországi Magyarok Szövetsége tevékenységét* Troszt Sándor. Bevezetőjében utal a magyar nemzetiség már említett létszámcsökkenésére: „... az asszimiláció gyorsabb ütemben halad mint az várható volt, ami pedig nem érdeke szocialista társadalmunknak.” Troszt Sándor részletesen elemzi az oktatást, a művelődési, a hagyományörző és a kiadói bizottság gazdag évi működését. Ismertetéséből egy nem nagy területen, de eredményesen tevékenykedő szervezet élete tárul szemünk elé. A beszámoló olvastán világossá válik, miként ápolják és fejlesztik tovább a magyar kultúrát Jugoszláviában, miközben a testvériség és egység eszméje is kidomborodik, a hid szerepének a vállalásáról sem feledkezve meg az anyanemzet és Jugoszlávia között. Tausz Imre főszerkesztő, a HMSZ gondozásában Horvátországban megjelenő egyetlen magyar nyelvű lapról, a Magyar Képes Újságról ad képet. Szól a célkitűzésekről, a szerkesztőség munkájáról, a lap anyagi helyzetéről, terjesztésének lehetséges útjáról. (Az MKÚ 1984. január 1-től hetilapként jut el az olvasókhoz.)

A csúzai Jókai Mór Művelődési Egyesület 1982 októberében ünnepelte polgári olvasóegyletként való megalakulásának centenáriumát. A kétnapos rendezvény minden bizonnyal a HMSZ legjelentősebb rendezvénye volt abban az évben. Az ünnepségen megjelent dr. Simon Pál, a Magyar Népköztársaság belgrádi nagykövete is. Fénykép- és dokumentumkiállítást nyitottak, a Fórum Kiadó könyvvásárt rendezett. Író—olvasó találkozókra került sor Czine Mihály, Bertók László magyarországi, Fehér Ferenc és Herceg János jugoszláviai írókkal. Az Évkönyvben is olvashatók az előadások, amelyek a csúzai ünnepségen hangzottak el: Dékány Zsuzsanna: Csúzai polgári olvasóegylet 1882 — Jókai Mór Művelődési Egyesület 1982, dr. Tóth Lajos: Emlékezések, Lábadai Károly: Ács Gedeon, valamint Sándor László (Pécs): Adatok Csúza gazdasági és társadalmi történetéhez 1849—1914.

Ebben a hagyományokkal, néprajzzal foglalkozó fejezetben helyet kapott még Baranyai-Schneider Júlia Baranya című írása, Lábadai Klára Laskó földrajzi neveit adja közre, Bence Sándor a népi megszólításokról közöl sok érdekességet, Szita László pedig a baranyai sokak után kutat a magyar művészetben.

A HMSZ 5. Évkönyve annak bizonyítéka, miként lehet és kell egy lélekszámban kis népcsoportnak megőrizni a hagyományait és továbbadni azt az utódoknak. Egyetértünk a bevezető írójával: „Az Évkönyvben közölt szövegekből... látható, hogy a magyar nemzetiségnek a szocialista, öngazgatású Jugoszláviában valós lehetősége van a szabad fejlődésre, gazdasági és politikai jogai vannak nemzeti sajátosságai, anyanyelve, kultúrája és egyéb nemzeti jellemvonásai megőrzésére és fejlesztésére.”

Z. Urbán Aladár

A komáromi Múzeumbarátok Körének Évkönyve

(Kiadja a Járási Népművelési Központ.
Komárom, 1982. 125 old.)

A komáromi (Komarno) Múzeumbarátok Köre 1972-ben alakult, s megalakulásának 10. évfordulójára jelentette meg évkönyvét. A kiadvány magyar nyelvű, szlovák összefoglalókkal. Mácza Mihály a Kör titkára az évkönyv bevezetőjében így ír: „A Múzeumbarátok Körének egy évtizedes működését összegezve megállapítható, hogy az alapításnál kitűzött céloknak megfelelően töltötte be küldetését, s hatékonyan előmozdította a Dunamenti Múzeum dolgozóinak munkáját. Lelkes tagjai összesen 1021 tárggyal gyarapították a múzeum gyűjteményét, visszaemlékezéseikkel, adatgyűjtéseikkel, kisebb tanulmányaikkal hozzájárultak Komárom és vidéke múltjának feltárásához, indítványaikkal elősegítették a műemlékvédelmi szervek munkáját, emléktáblák elhelyezését kezdeményezték a műemlék épületeken, s az illetékes hatóságok jóváhagyásával néhány esetben sajátkezűleg jelölték meg emléktáblával a történelmi emlékhelyeket, műemlékeket. Rendszeresen gondozták a komáromi temetőben található neves személyiségek síremlékeit. Részt vettek a múzeum kiállításainak megnyitóján és egyéb rendezvényeken.” Az évkönyv pontos képet rajzol az ünneplő Kör eddigi tevékenységéről, s egyben bemutatja a Kör tagjainak szellemi tevékenységét is.

E rövid bevezető után üssük fel az évkönyv tartalomjegyzékét. *Mácza Mihály* a kör tevékenységét összefoglaló beszámolója után nyolc, Komárom helytörténetével foglalkozó rövid tanulmány következik. Az első *Ripka Titusz* tollából származik, címe: Komárom az évszázadok dokumentumaiban. A szerző tanulmányában kiigazítja Klára Krajčovičovánek a *Vlastivedný* c. folyóirat 1976/4. számában közzétett Komárommal kapcsolatos téves adatait. Többek között kimutatja, hogy I. István által a bakonybéli apátságnak kiadott alapítólevél közönséges hamisítvány, s nem szabad eredeti dokumentumként említeni. *Tóth Zoltán* *Négy komáromi templom története* című tanulmányában felvázolja a komáromi templomok viszontagságos történetét, ír a Szent András, Szent János templomokról, a Szent Anna kápolnáról és szegényházzal, valamint a Szent Rozália Kálvária templomról. A következő tanulmányt ugyancsak ő írta, ebben a harangöntés történetének rövid felvázolása után ír Dosztál Jakab híres műhelyéről, ahol 1922 és 1959 között 85 harangot öntöttek. Tanulmánya végén táblázaton mutatja be, hogy hova, mikor, milyen súlyú és hangú harangot szállítottak. A következő két munka tulajdonképpen visszaemlékezés *Bihary Mihály* tollából. Az első Úrnapi szokások Komáromban, a másik

Komáromi borbélyok és fodrászok címmel jelent meg. Az előbbi megemlékezik az egykori egyházi körmenetekhez kapcsolódó néprajzi szokásokról, a másikban a szerző (egykor maga is híres borbélymester) feleleveníti az egykori borbélyok életét, küzdelmét a megélhetésért. A visszaemlékezés végén táblázatokban adja közre a Komáromban működött mesterek neveit, üzleteik pontos címével együtt. A továbbiakban *Kelemen István* a régi komáromi gazdák életére emlékezik. Mint egykori szekeressgazda-ivadék (ma 90 éves) a gazdacsalád egy téli napját tárja elénk, leírva a különböző napszakok tennivalóit. *Komjáthy István* a labdarúgás kezdetei Komáromban című visszaemlékezésében személyes sportélményei alapján felvázolja az 1900-ban megalakult Komáromi Football Club (KFC) történetének első évtizedét. Az évkönyvet Sztankay József visszaemlékezése zárja: Adalék a komáromi csónakázó és sportegylet történetéhez. Az évkönyv zárólapjain *Török András* híres komáromi lakatosmester kovácsoltvas munkáival ismerkedhetünk.

Trugly Sándor

Dám László:

Lakóházak a Nyírségben

*Studia folkloristica
et ethnographica, 6.*

(Debrecen, 1982. 115 old.)

Az elmúlt másfél évtizedben számos szép eredménnyel gyarapította a népi építészet kutatását Dám László, akinek új kismonográfiáját a közelmúltban jelentette meg a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem néprajzi tanszéke. Dám következetesen kutatta és kutatja végig Kelet-Magyarország népi építészetét (*A Nagy-Sárrét népi építészele, Debrecen 1976; A hajdúböszörményi szőlők népi építészele, Debrecen 1972; Település, lakóház és házberendezés a Zempléni-hegyvidéken, Néprajzi tanulmányok a Zempléni-hegyvidékről, Miskolc, 1980. 63—88.; stb.*), s több kérdésben nagyobb vidék vagy a magyar nyelvterület áttekintésére is vállalkozik (pl. az alföldi, föld-bemélyített lakóépítményekről: *Grubenwohnungen in der Grossen Ungarischen Tiefebene, Ethnographica et folkloristica Carpathica 2.7—31. Debrecen 1981.*; vagy egyetemi tankönyve: *Magyar néprajz I. Építkezés. Bp., 1980.* (Nem szólva arról, hogy a debreceni egyetemen végzett legifjabb etnográfus-generáció már tőle tanulta a népi építészetet, s többen tették meg irányításával az első lépéseket, hogy ezen kérdéskör avatott kutatóivá váljanak.)

Ebben a munkájában a szerző a sokszínűen tagolt népi kultúrájú homokvidék, a *Nyírség* házkultúráját mutatja be. A tanulmány a geográfiai adottságok és a paraszti üzemek gazdasági-társadalmi feltételeinek erőterében sorakoztatja fel a régió népi építészetének jellem-

zőit. A Nyírség néprajzi kutatástörténetének felvázolása után a terület népi építészetének általános jellemzését adja. Ismerteti a hagyományos építőanyagokat, a hozzájuk kapcsolódó építőtechnikákat, s részletesen szól a veremházakról. Bemutatja a tetőformákat, valamint a tetőfedés munkáját. Figyelmet szentel az építkezés munkaszervezeti kérdéseinek, feltárva, hogy milyen szerep jut ebben a munkában a család tagjainak, valamint hogy miként kaptak fokozatosan egyre több szerepet a szakképzett mesteremberek a falusi építkezésben. Ír a házépítéshez kapcsolódó szokásokról, s számos érdekes adatot sorakoztat fel az építőáldozattal kapcsolatban. Legerőteljesebb fejezete a tanulmánynak a lakóház alaprajzi- és funkcionális tagolódásáról szóló. Ebben, a legjellemzőbb forma — a *soros elrendezésű háromszaltú* (szoba, konyha, kamra) lakóháztípus — mellett számos alaprajzi változatot mutat be, köztük a *kétsoros* alaprajzot, amely a keleti magyar, erdélyi házvidék sajátossága, s amely Dám szerint a Nyírségben a kismenesség és a német telepes lakosság révén jelent meg. Részletesen szól a tűzelőberendezésekről, a lakóház füsttlenítésének változásáról.

A további népi építészet vizsgálatok számára fontos mondanivalót tartalmaz a munka utolsó, rövid zárófejezete, melyben Dám felvázolja a Nyírség házkultúrájának táji tagolódását, rámutatva arra, hogy a tájegység népi építésze — hasonlóan a hagyományos kultúra többi területéhez — nem egységes, bár vannak közös, jellemző vonásai. Feltárja a kulturális érintkezés főbb vonásait, a kapcsolatot a környező területek — Hajdúság, Biharsíkság, Erdély, Kárpátalja — házkultúrájával. Ezúttal is — mint Dám tanulmányaiiban általában — rendkívül gazdag a munka fotó- és rajzdokumentációs anyaga.

Dám László munkája kétségtelenül nyeresége a magyar népi építészeti kutatásoknak, de számot tarthat a Nyírség honismereti kutatóinak érdeklődésére is.

Viga Gyula

Mukicsné Kozár Mária:

Slovensko parobje – Szlovénvidék

(*Ljubjana–Szombathely, 1984. . . . old.*)

A hazai nemzetiségek közül a szlovénekről tudunk a legkevesebbet. Ennek egyebek mellett az lehet az oka, hogy kis lélekszámuk miatt (ma megközelítőleg ötvenen élnek Magyarországon) a kutatók többnyire csak alkalomszerűen foglalkoztak e népcsoport történeti-néprajzi kutatásával, ugyanakkor a történelem folyamán nem jött létre olyan jelentős értelmiségi rétegük, amely szorgalmazta volna saját múltjuk szakszerű feltárását. Pedig a Rába és a Dráva között az avarokkal egyidőben megtelepedett szlovének a honfoglalás óta

együtt éltek a magyarsággal. Trianon az ő életükben is fordulópontot jelentett. Bár a magyarországi szlovének nem kívántak elszakadni szülőföldjüktől, csupán Szlovén Vidék néven autonóm területet kértek maguknak — nem ők, hanem a nagyhatalmak döntöttek sorukról. Legnagyobb részük a mai Jugoszláviához, kisebb hányaduk Ausztriához került, míg a Szentgotthárd környéki 9 szlovénlakta település megmaradt szülőföldjén.

Földrajzilag a Vendvidék — ahogy évszázadokon keresztül, egészen 1981-ig nevezték —, a Hármashatár, azaz az osztrák—magyar—jugoszláv határ szegletében található, a Rábától délre. Hét, többségében szlovének lakta település fekszik itt, nevezetesen Apátistvánfalva (Stévanovci), Orfalu (Ándovci), Kétvölgy (Verica-Ritkarovci), Felsőszőlnök (Górni Senik), Alsószőlnök (Dolnji Senik), Rábatótfalu (Slovenska vés) és Szakonyfalva (Sakalóvci). A szlovénvidék gazdasági és kulturális központja Szentgotthárd, ahol csaknem 650 szlovén él.

Ennek az etnikai vidéknek topografikus feldolgozására vállalkozott *Mukicsné Kozár Mária*, a szombathelyi Savaria Múzeum munkatársa. *Szlovénvidék* című, kétnyelvű, bő irodalmi ismertetővel és gazdag fotóanyaggal ellátott könyve annak a sorozatnak (A szlovén etnikai terület néprajzi topográfiája — 20.

század) a negyedik kiadványa, amely egy hosszú távú életmód-kutatási program részét alkotja. Ezt azért szükséges megemlítenünk, mert az olvasó esetleg hiányérzettel teszi le a könyvet, miközben eltöpreng annak helyenként egyenetlen szerkezeti felépítésén, a több ízben visszatérő részekén. A közös kutatási program egységes tervén és feltehetőleg szerkezeten alapul, amely bizonyára megkötötte a szerzőt is.

Mindezen kritikai észrevételek ellenére Mukicsné munkája azért figyelemreméltó, mert nem szorítkozott csupán a címben ígért néprajzi összefoglalásra, hanem rövid áttekintést ad a szlovén etnikum történetéről, ugyanakkor szociológiai módszerrel is igyekszik feltérképezni a nagyobb etnikai közösségből kiszakadt, s ezzel új útra lépett Szlovén-vidék 20. századi kultúráját, életmódját. Foglalkozik a vidék belső szerkezetével, gazdasági fejlődésével, a lakosság társadalmi és foglalkozási összetételével, a hagyományos kultúra felbomlásának és fennmaradásának mértékével. Külön érdeme a kötetnek, hogy felhívja a figyelmet a közeljövőben esedékes kutatásokra, a műemléki védettséget igénylő népi építményekre, s ugyanakkor a vidéken rejlő turisztikai lehetőségekre.

A. Z.

HÍREK

1984. október 20-án és november 23-án az Egyetemi Színpadon nagyszerű **Illyés Gyula emlékestet** rendezett a FORRÁS Kór közművelődési együttes, **NE FELEDD A TÉRT** címmel. A műsort, Illyés Gyula verseiből és prózai írásaiból Medvigy Endre irodalomtörténész, az együttes vezetője szerkesztette. A bevezetőt Fekete Gyula író tartotta, aki méltatta Illyés Gyula emberi és alkotói nagyságát, valamint azt a szerepet melyet a nemzet megmaradásáért és a világban szétszóródott magyarság összefogásáért egész életén keresztül végzett. Amint a költő egyik versében megfogalmazta: „... Vezér hiján voltam, szolga-fi én, merész /Állni kalauznak; bár szétszórt és kevés: /Legyen a vándornép tábor-tömör egész.” Az esten Szabó András és Torday Ferenc — többek között — előadták az Árpád, a Haza a magasban, A reformáció genfi emlékműve előtt, a Bartók című verseket. Részletek hangzottak el a Pusztulás című, 1933-ban, a Nyugatban megjelent útijegyzetekből, melyben elsőként között hívta fel a figyelmet az egyke, a népszaporodás csökkenése miatti — ma különösen időszerű — súlyos nemzeti gondjainkra. Budai Ilona népdalénekes a keleti magyarság legszébb dalaiból nyújtott ízelítőt.

Torday Ferenc és Szabó András
(Hajdú D. Dénes felvétele)

Honismeret és népnyelvkutatás

Gyakran előfordul, hogy egy-egy honismereti területen kiváló gyűjtő néprajzzal, helytörténettel foglalkozva, munkája során jelentős népnyelvi anyaghoz jut. A magnetofonra felvett beszélgetések valóságos tárháza a nyelvjárási elemeknek. Igen jelentős nyelvi anyag kallódhat el úgy, hogy például a helytörténeti kutató ügyet sem vet a tájszavakra, kifejezésekre, s így feldolgoásaiban, tanulmányaiban már alig-alig fordulnak elő tájszavak, tájnyelvi szóképzleti elemek. Érdeklődésünk kiterjesztésével helytörténeti kutatóként is igen értékes tájszógyűjtést végezhetünk. A tájszavak fogalmát gyűjtésünk során rugalmasan kell kezelnünk. Sokan úgy gondolják, hogy a tájszavak csupán az öregek nyelvhasználatában, emlékezetében élnek. Nem vitatható, hogy bőséggel vannak ilyen szavak is. Ebben az esetben a tájszógyűjtés a szó szoros értelmében mentési munkálat. Erre is nagy szükség van! A honismereti kutató — különösen, ha helybeli születésű — nagyon is jól tudja, vagy talán inkább sejtí, hogy melyek azok a szavak, fordulatok, amelyek már kihalóban vannak. Ezeket kellene talán legelőször feljegyeznie, közreadnia.

Különösen a hagyományos paraszti életmódhoz szorosabban fűződő szóképzleti anyag az, ami a gyors pusztulásnak jobban ki van téve. Am sok régi tájszó, amely leginkább az öregek ajkán él, nem pusztul ki olyan gyorsan, mint hinnők. Bizonyíthatják ezt a XIX. század első feléből származó tájszógyűjtéseink. A nyelvjárások szóképzleti folytonossága mind a mai napig elég jól kimutatható, ugyanis a középkorúak nyelvismerete nagyjából fedi az idős korúakét, még akkor is, ha nyelvismeretükben és nyelvhasználatukban a köznyelv számtalan eleme is megtalálható. Egyre szaporodik azoknak a nyelvjárást beszélőknek a száma, akik köznyelven is képesek megszólalni.

A mentési munkálaton kívül azért is össze kell gyűjtenünk a tájszavakat, mert mai nyelvjárásainknak fontos részlegét alkotják, és éppen az élő nyelvjárások szóképzleti feltárásiában vannak nagy elmaradásaink. A szóképzleti elemek adatolása nélkülözhetetlenül fontos a nyelv-földrajzi kutatások számára. De nyilván az is lényeges kérdés, hogy az adott területen, településen a tájszó még életerős-e vagy visszaszorulóban van. Ebben az összefüggésben az idős, illetőleg a középkorú paraszti beszélők nyelvismerete, még inkább nyelvhasználatuk a döntő. A fiatalok nyelvhasználatára való utalás speciális vizsgálódás nélkül nem sokat ér, hiszen tudjuk, hogy a fiatalok szívesen kerülnek a szülők, nagyszülők nyelvét, különösen, ha idegenül beszélnek.

A falun, vidéki városban élő gyűjtő némi előzetes tájékozódással igen hasznos honismereti munkát végezhet, ha a kiejtésnek — nagyjából — megfelelően a tájszavakat, az izes kifejezéseket, a szólásokat, közmondásokat feljegyzí. A tájszavakat értelmezni kell, azaz jelentését gondosan meg kell magyarázni. Gyakran előfordul, hogy egy-egy tájszónak több jelentése is van. Így például a *pilinga* Szombathelyen nem csupán 'a kés pengéje', hanem azt is jelenti: 'nagyon vékony', gyorsan növekvő gyermekre, illetőleg nagyon vékony lábra mondják. A valóságosan elhangzott mondatokat is jó felhasználnunk a szó értelmezésére. Például: *Ojan pilinga a fíjam, nem találók rá ruhát. Nézd, mifen pilinga a lába!* Szombathelyen és környékén a helyi nyelvjárásokban sajátos jelentése van az *agyonver* tárgyias igének. Figyeljük meg, a feljegyzett példamondatok valósággal értelmezik tájszavunkat: 1. 'nagyon megver': *Úgy ordított (a kisgyerek), mintha legalább agyonvertem volna.* 2. 'nagyon megüt, összezúz' (baleset következtében): *Agyonverte az ujját. A gerincemet meg a tenekemet én úgy agyonvertem (ti. amikor a lépcsőről legurult)! Jól agyonverted az orrod akkor.;* 3. 'tönkretesz' (a jégverés), szétver, szétzúz: *Agyonverte nekik a jég a salátát.*

A szóképzleti régiségek mellett nagy figyelmet kell fordítanunk a nyelvjárás újabb elemeire is. Sajnos, szinte mind a mai napig a gyűjtők figyelmét gyakran elkerülik a szóképzleti neologizmusok, az újabb elemek. Gyakran a szemünk előtt jelennek meg új tájszavak úgy, hogy észre sem vesszük őket. Az újabb szavak forrása nagyon sokféle lehet. Azt tapasztaljuk, hogy